

bosh kelishik, noaniq holatda, muannas jinsda طَالِبَاتَان (tolibatani-ikki toliba), aniq holatda ham huddi shunday, الطَّالِبَاتَان (attolibatani) shaklida bo'ladi.

Qaratqich-tushum kelishigida esa noaniq holatda طَالِبَتَيْن (tolibatayni-ikki tolibaning yoki ikki tolibani), aniq holatda esa الطَّالِبَتَيْن (attolibatayni) shaklida bo'ladi. Muzakkar jinsda esa bosh kelishik, noaniq holatda طَالِبَان (tolibani-ikki talaba), aniq holatda الطَّالِبَان (attolibani), qaratqich-tushum kelishigida noaniq holatda طَالِبَيْن (tolibayni-ikki talabaning yoki ikki talabani), aniq holatda الطَّالِبَيْن (attolibayni) shaklida bo'ladi. Ko'rib turganingizdek, ikkilik sondagi so'zlarning qaratqich va tushum kelishiklari bir xil qo'shimchaga ega. Shuningdek, aniq va noaniq hollarda ham bir xil kelishik qo'shimchalarini oladi. Muannas va muzakkar to'g'ri ko'plikdagi so'zlarda qaratqich va tushum kelishiklari bir xil qo'shimcha oladi hamda aniq va noaniq holatlarda kelishik qo'shimchalari o'zgarmaydi.

Arab tilida kelishikda turlanmaydigan otlar ham mavjud bo'lib, oxiri "-an" yoki "-a" bilan tugaydigan so'zlar shu qo'shimcha alif bilan yozilsa ham, alif maqsura bilan yozilsa ham, har uch kelishikda bir xil qo'shimcha qabul qiladi.

Alif maqsura bilan tugaydigan sifatlar, masalan: جَوَّعَى (java'-och), siniq ko'plikdagi otlar, masalan: مَرَضَى (mard'zo-kasallar). Bular kelishikda turlanmaydigan so'zlar deyiladi.

Shunday qilib, o'zbek tili va arab tilida kelishiklarning ifodalanishi bo'yicha quyidagi xulosalar kelib chiqdi:

Birinchidan, arab tili va o'zbek tilida kelishiklarning o'zaro o'xshashligi va farqlari mavjud.

Ikkinchidan, arab tilida ikkilik va ko'plik sonlar kelishiklarda farqli turlanadi va kelishikda turlanmaydigan so'zlar ham mavjud.

Uchinchidan, o'zbek tilida mavjud, ammo arab tilida mavjud bo'lmagan uch kelishik: jo'nalish, o'rin-payt va chiqish kelishiklari predloglar bilan ifodalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Boqiyeva G., Qurbonova M., Yunusova Z., Abuzalova M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent, 2009.
2. Ibrohimov N. Arab tili grammatikasi. – Namangan, 2009
3. Hasanov M. Arab tili. – Toshkent, 2019.
4. Astanova G. Arab tilidan boshlang'ich kurs. – Buxoro, 2023.

ARAB VA O'ZBEK TILLARIDA RANG-TUS LEKSEMALARINING LINGVOMADANIY TADQIQI

*Ravshanova Risolat, Oriental universiteti Filologiya fakulteti
arab tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: f.f.n., dotsent N.Ahmedova*

Annotatsiya. Maqolada arab va o'zbek tillarida rang-tus leksemalari lingvomadaniy jihatdan tahlil qilingan. Ranglarning til va madaniyatdagi ahamiyati, ularning semantik xususiyatlari, shuningdek, bu ranglarning madaniy va falsafiy ma'nolari o'rganilgan. Arab va o'zbek tillaridagi asosiy rang nomlari, ularning konnotatsiyalari va madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Ranglar va

ularning ramziy ma'nolarini o'rganish orqali har ikki xalqning madaniy merosi va dunyoqarashi tavsif qilindi. Arab va o'zbek tillarida rang bildiruvchi leksemalar o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlar atroflicha aniqlandi.

Kalit so'zlar: *lexemes denoting color, color names, linguocultural analysis, symbolic meaning of colors, language and culture, semantics of colors.*

Til madaniyat tashuvchisi bo'lib, u ajdodlardan avlodlarga milliy madaniyat xazinasini meros qilib qoldiradi. Til madaniyatning quroli, vositasi sanalib, xalq madaniyati vositasida inson shaxsiyatini, til sohibini shakllantiradi. Demak, til va madaniyat bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, til birliklari o'zida madaniyatni aks ettiradi. Rang-tus bildiruvchi leksemalar har bir tilning lingvistik va madaniy merosini aks ettiradi. Ranglar tilda xalqning hayot tarzini, madaniyatini, an'analarini va falsafiy qarashlarini ham ifodalaydi. Arab va o'zbek tillaridagi rang nomlarini o'rganish hamda ularning mazmun-mohiyatini tushunish madaniy o'ziga xosliklarni anglashga yordam beradi. Ushbu maqolada biz arab va o'zbek tillarida ishlatiladigan rang-tus bildiruvchilarni tahlil qilib, ularning o'xshashlik va farqlari, semantik xususiyatlari hamda madaniy ahamiyatini ko'rib chiqamiz.

Ranglar qadimiy davrlardan beri turli xalqlarning til va madaniyatida o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Shuningdek, tarixiy sharoitlar, iqlim va geografik joylashuv ham rang nomlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan. Shu bilan birga, ranglarning tilda qanday ishlatilishi va madaniy kontekstda qanday ma'no kasb etishi har bir xalqning o'ziga xos dunyoqarashini aks ettiradi.

Arab va o'zbek tillarida ishlatiladigan asosiy rang nomlari quyidagilardir:

أبيض (abyad) – arab tilida oq rangini bildiradi va u arablarda poklik, tinchlik va nur ramzidir. Islom dinida oq rang poklik va jannat ramzi sifatida muhim o'rinni egallaydi. O'zbek tilida ham xuddi shunday: oq - poklik, tinchlik va quvonch ramzidir. Masalan, oqlik, oq o'rar, ona sutidek oq, oq ot yoki kelinlarning oq libos kiyishlari.

Oq rang tushayotgan yorug'lik oqimini to'liq aks ettiradi va yutib, shu darajada qaytaradi. Shu bois cho'llarda badaviylar oq kiyim kiyishadi. Ibn Mandzur (1232–1311) tuzgan "Lison al-Arab" ("Arablar tili") lug'atida eng ko'p ishlatiladigan ranglar so'zlari izohlab berilgan.

أسود (aswad) – arab tilida qora rangni ifodaydi va bu rang qorong'ulik va kuch ramzidir. Arab madaniyatida qora rang kuchli va mustahkam shaxsni ifodalash uchun ham ishlatiladi. O'zbek tilida ham qora rang qorong'ilik, kuch, ba'zida motam ramzi. Alisher Navoiy ijodida qora rang ham o'z o'rniga ega. Adabiyotshunos olim Ibrohim Haqqulning "Yana qora rang talqini haqida" maqolasida keltirilishicha, Navoiy asarlarida "qora" buyuklik, ulug'lik ma'nolarini bildirgan.

Filologning ta'kidlashicha, oq rang umumiy yaxshilik va hayotiy zarurat g'oyasini aks ettiradi. Qora rang esa qorong'ilik va maksimal salbiylikni ifodalaydi. Misrlilar hasadgo'y va qo'rqoqlarga "Qalbuhi aswad" ("Yuragi qora") deb aytishadi, ochiqko'ngil, yaxshi odamga esa "Qalbuhi abyad" ("Yuragi oq") deyishadi. Oq rang yorqinlik, tozalik, poklik ma'nosini anglatadi. Biroq arab mamlakatlarida oq rang ajrashgan ayollar uchun motam rangi hisoblanadi. Oq rang boshqa barcha ranglarni yutib, ularni neytrallashtiradi va bo'shliq, tana yo'qligi, muzdek sukunat bilan bog'lanadi, oxir-oqibat o'limni anglatadi. Shuningdek, arablarda "ko'zning qorasi" sevgilisini anglatadi, "yurakning qorasi" esa muhabbatni bildiradi. Ayol erkakning qovurg'asidan

yaratilgan deb hisoblangani uchun u erkakning soyasi deb qaraladi. Shuning uchun, Saudiya Arabistoni kabi mamlakatlarda ayollar to'liq qora libos kiyishadi.

أحمر (ahmar) - qizil rang. Arablarda olov va jasorat ramzi. Shuningdek, u muhabbat va hayot bilan ham bog'liqdir. Yaqin Sharqda boshqa madaniyatlar singari sevgi bilan bog'lanadi. Shu bilan birga, ehtiyotkorlik yoki g'azabni ham ifodalaydi. O'zbek tilida esa qizil yorqinlik va hayot, shuningdek, energiya ramzi hisoblanadi. Xususan, Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida qizil rangga bo'lgan alohida munbosabatni kuzatish mumkin. "Qizil" faqatgina go'zallik emas, Sharq madaniyatida quyosh ramzi hamdir. Bu hodisani yapon, koreys, xitoy mifologiyasi va adabiyotida ham kuzatish mumkin.

أخضر (akhḍar) - yashil rang. Arab olamida hayot, tabiat va din ramzi. Yashil rang Islom olamida muhim o'rinni egallaydi, chunki u jannat va poklikni ifodalaydi. Ko'pchilik arablar bu rangni uyg'unlik va ma'naviyat bilan bog'lashadi. Yashil rang bir qancha davlatlar bayroqlarida Islom ramzi sifatida ishlatiladi. Bular Afg'oniston, Jazoir, Eron, Pokiston, Saudiya Arabistoni va Shri-Lanka. Yashil rang boy tabiatni, hayotni, dam olishni, vohani ifodalaydi. Yashil rangdagi toshlar hayotiy bardoshlik, farovonlik, baxt va ishdagi muvaffaqiyatni olib keladi deyishadi. Aynan yashil toshlardan yasalgan zeb-ziynatlar musulmonlar orasida eng mashhur va talabgir hisoblanadi. Musulmon lirigi Amir Xusrav Dehlaviy o'zining "Sakkiz jannat bog'i" nomli asarida bu rangni kuylagan. O'zbek tilida esa yashil - tabiat, o'sish va yangilanish ramzidir. Yashillik xalqimizda bahor, uyg'unish, harakat, ezgulik bilan aloqador holda tasavvur etiladi. Hatto kishilarga uzoq umr, tiriklik baxsh etadigan Xizr ham yashil kiyimda tasavvur etilishi yaxshi ma'lum. Ammo yashilning yana bir mifologik ma'nosi bo'lib, u narigi dunyo bilan bog'lanadi.

Arab tilida أصفر (asfar) - sariq rangni ifodalaydi va arab madaniyatida quyosh, yorug'lik, boylik, ba'zan xavf va ehtiyotkorlikni bildiradi. O'zbek tilida esa sariq rang kuz, boylik, farovonlik va ba'zan sog'inchni ifodalaydi. Qadimdan ota-bobolarimiz sariq rangni sariq kasalga davo deb hisoblab kelishgan. Shuning uchun bemorga sariq libos kiydirishgan va bemor yotgan xonani sariq rangli buyumlar bilan jihozlashgan. Payg'ambarimiz Muhammad (S.A.V) ham kasal ko'rgani borganlarida sariq salla o'rab borganlar. Chunki sariq rang – quyosh nuri, ilqlik, ko'tarinki ruh ramzi. Biroq Navoiyning lirik qahramoniga sariq rang shifo bermaydi, aksincha, ma'shuqaning sariq to'ni uning dardini yanada avj olishiga sabab bo'ladi. Ayriliqdan alamli qon yoshlari to'ka-to'ka lirik qahramon xastalanib, yuzlari sarg'aya boradi.[O'tanova, 2006, 51]

أزرق (azraq) - ko'k rang. Arablarda osmon va dengiz bilan bog'liq ramziy ma'no bildiradi. Bizning yurtida esa ko'k rang - tinchlik, osmon va ba'zida muqaddaslik ramzi. Arab tilida binafsharang "بَنَفْسَجِي" (banafsaji) so'zi bilan ifodalanadi. Arab tilida binafsharang odatda chuqur, boy ma'no anglatadi va ko'pincha hashamat, boylik va jozibadorlik bilan bog'lanadi. O'zbek madaniyatida ham bu rang joziba, hashamat va ruhiy chuqurlikni aks ettiradi. Pushti rang arab tilida وردِي (vardi) deb yoziladi. Arab madaniyatida pushti rang, asosan, ilqlik, ayollik va ijobiy tuyg'ular bilan bog'liq. O'zbeklarda esa ilqlik, samimiyat va quvonchni ifodalaydi.

Kulrang arab tilida — رمادي (ramadi) tarzida ifodalanadi va u sirlilikni, ruhiy xotirjamlik va tinchlikni ifodalaydi. Kulrang arablar uchun baxtsizlik va yomonlikning ramzi bo'lsa, jigarrang yemirilish, qarilik va ruhiy tanazzul, zodagonlikdan uzoqlik ramzi hisoblangan. O'zbek tilida ham kulrang tinchlik, sirlilik va xotirjamlikni ifodalaydi.

Kushush rang — كحلي (kahli) tarzida arab tilida yoziladi va kuch, boylik va hashamatni anglatadi. o'zbek madaniyatida ham huddi shunday, kushush rang kuch, boylik va hashamatni bildiradi. Bu rang odatda aristokratik maqom va kattalikni anglatadi.

Arab tilida rangning to‘yinganligi va yorqinligi quyidagi so‘zlar yordamida ifodalanadi: ساطع (Sāti‘) - yorqin rang. Bu so‘z rangning juda yorqin va ko‘zga tashlanadigan ekanligini bildiradi. Masalan, أصفر ساطع (aşfar sāti‘) - yorqin sariq. باهت (bāhit) kalimasi esa xira rangni, rangning kamroq to‘yingan, xiralashgan yoki biroz oqarganligini bildiradi. O‘zbek tilida esa ranglarning xira yoki yorqinligini ifodalovchi maxsus bir kalima mavjud emas. Arab tilida (ألوان دافئة وباردة) (alwān dāfi‘a) - issiq ranglarga: qizil, to‘q sariq, va sariq kabi ranglar kiradi. Sovuq ranglarga esa ألوان باردة (alwān bārīda) ko‘k, yashil, va binafsha kabi ranglar kiradi. O‘zbek tilida ham xuddi shunday issiq ranglarga qizil, to‘q sariq, sariq kabi ranglar kiradi va ular issiqlik va energiyani bildiradi. Sovuq ranglarga esa ko‘k, yashil, binafsha kabi ranglar kiradi va ular tinchlik va sokinlik hissini uyg‘otadi. Ko‘rinib turibiki, Arab va o‘zbek tillarida rang nomlari ko‘p jihatdan o‘xshash, ayniqsa ranglarning ramziy ma’nolarida buni yaqqol ko‘rishimiz mumkin. Lekin ba’zi ranglarning madaniy konnotatsiyalari farq qilishi mumkin.

Arab va o‘zbek tillarida ranglarning semantikasi ularning madaniy konteksti bilan chambarchas bog‘liq. Arab dunyosida ayollar va erkaklar kiyinishidagi rang tanlash an’analari iqlim, madaniy urf-odatlar va diniy omillar bilan bog‘liq. Masalan, arab mintaqalarida havo juda issiq bo‘lgani uchun erkaklar ko‘pincha oq rangli kiyimlar kiyishadi. Oq rang issiqlikni qaytaradi va kunning issiq paytlarida tanani salqin saqlashga yordam beradi. Erkaklar kiyadigan oq dishdasha (yoki thobe) kiyimlari havo aylanishini yaxshilaydi va qulaylik yaratadi. Ayollar esa ko‘pincha qora rangli abaya kiyishadi. Qora rang iffat va kamtarlik ramzi hisoblanadi va ko‘pchilik ayollar uchun an’ana bo‘lib qolgan. Shuningdek, qora rang kamroq e’tiborni tortadi, bu esa ayrim madaniyatlarda ayollarning kamtarona bo‘lishiga mos keladi. Arab mamlakatlarida beva ayollarning liboslari ko‘k rangda bo‘ladi. Qizig‘i shundaki, arablar orasida ko‘k ko‘zlar yomon odamlarning belgisi sifatida qaraladi. Bu xiyonat va hiyla belgisi deb qabul qilinadi. Tarixiy jihatdan arablarning asosiy dushmanlari “ko‘kko‘zlar” bo‘lgan. Masalan, “al-Munjid” lug‘atida **“al-aduvv al-azraq”** iborasi (so‘zma-so‘z: “ko‘k dushman”) uchraydi va u shunday izohlanadi: “Ashaddiy dushman, chunki arablar Vizantiyaliklar bilan urushgan, ularning ko‘pchiligi ko‘kko‘z bo‘lgan”. Ko‘k rang tabiatan qora rangga yaqin va o‘xshash ma’nolarga ega. Qadimgi Misrda ko‘k rang motam rangi bo‘lgan. Hozirgi misrliklar uchun ham ko‘k va qora ranglar asosan salbiy ma’noga ega. Misrliklar “naxaruk asvad” yoki “azraq” (“Kunlaring qora yoki ko‘k bo‘lsin!”) deya la’nat qilishadi, yaxshilik tilashda esa “naxaruk abyad” (“Kunlaring oq bo‘lsin!”) deya duo qilishadi. B’azi manbalarda, moviy va binafsha ranglar (soylar ranglari),— mistik kuzatuv va ilohiy mohiyatga yaqinlik ranglari deyiladi. Moviy forslar va turklar milliy rangi hisoblangan, ular bu rang ko‘z tegishidan himoya qiladi va ravnaq keltiradi deb hisoblashgan. Islomning rangi bo‘lgan moviy (yoki och moviy) eng ifodali ranglardan biri bo‘lib, u “yulduzlarni o‘z joyida ushlab turgan moddiy osmonlar rangi” deb ataladi. Musulmon masjidlarining ko‘k gumbazlari va ichki bezaklari ilohiy ranglar bo‘lib, ular qalbni tinchlantiradi va mo‘minning Allohga xizmat qilish istagini oshiradi deyishadi. Arablar orasida sevimli rang qizil bo‘lib, u ayollar, bolalar va quvonchning rangi edi. Qizil rang farovonlik va hashamatni ifodalaydi, sariq esa oltin rang bilan bog‘liq bo‘lib, u qadimdan “muzlagan quyosh rangi” deb qabul qilingan. Sariq issiqlik va yorqinlikni, shuningdek, quyosh nuri haddan tashqari ta’siridan qurg‘oqchilik va suvsizlikni ifodalashi mumkin. Bu rang muqaddas, sehrli va katta “hayotiy kuch”ga ega deb hisoblangan. Shu sababli, qizil rangdagi qimmatbaho toshlar, masalan, yoqut va boshqalar juda qadrlangan. Ular egasiga kuch, energiya va qo‘rqmaslik berishi mumkin deb ishonilgan. Kiyimlar borasida esa, musulmon erkaklarga qizil libos kiyish odatda taqiqlangan. Lekin bayramlarda qizil rang

ishlatiladi. Masalan, to'y kuni kelinning otasi albatta qizil kamar taqadi, kelin esa (so'nggi "yevropalashtirish"dan oldingi davrlarda) to'q sariq-qizil liboslar kiygan. Arab kiyimlarida qizil rang haqida allaqachon so'z yuritilgan, ammo shunga qaramay, ko'plab musulmonlar "Qizil rangdagi kiyimni kiyish mumkinmi va uning taqiqi bormi?" degan savolni o'zlariga berishadi. Qizil rangdagi kiyim kiyish haqida olimlar o'rtasida yagona fikr yo'q. Imom Badruddin al-'Ayniy "Umdatul-Qori" asarida bu borada yettita, Hafiz Ibn Hajar "Fat'hul-Bari" asarida sakkizta fikrni keltirgan. Umuman, bu fikrlarning barchasini uchta asosiy nuqtaga jamlash mumkin:

1. Qizil rangdagi kiyim kiyish makruh;
2. Qizil rangdagi kiyim kiyish mumkin, ammo unda boshqa ranglar ham bo'lishi, ya'ni to'liq qizil bo'lmasligi kerak;

3. Qizil rangdagi kiyimni hech qanday cheklov va shartlarsiz kiyish mumkin., Qur'on va Sunnaga murojaat qilsak, qizil rangdagi kiyim kiyishga taqiq borligi haqida ishonchli ko'rsatma topa olmaymiz. Shariatda kiyim rangi bo'yicha yagona taqiq "al-mu'asfar" — safron rangi, ya'ni yorqin sariq yoki to'q sariq rangga nisbatan mavjuddir. Shu bilan birga, ranglarning diniy, siyosiy va estetik ramziyati ham muhimdir. Masalan, arab madaniyatida yashil va oq rang diniy ma'noda muhimroq, chunki bu ikki rang jannat va poklik belgisidir. O'zbek madaniyatida esa ko'k rang muhimroq ahamiyatga ega. Chunki u – tinchlik va osoyishtalik ramzidir. Ba'zi arab davlatlari bayroqlarida oq, qora, yashil va qizil ranglar uyg'unlashgan. Bu to'rt rangni panarab ranglari ألوان الوحدة العربية deb atashadi. Misollar: Iroq, Suriya, Iordaniya, Quvayt va Falastin bayroqlari.

Panarab ranglari 1916-yilda Usmoniy imperiyasiga qarshi arab qo'zg'olonining bayrog'ida ishlatilgan. To'rt rang o'z ramziy ma'nosini iroqlik shoir Sofiy ad-Din al-Hilli (صفي الدين الحلي)ning she'ridan olgan: «Bizning amallarimiz oq, janglarimiz qora, dalalarimiz yashil va qilichlarimiz qizil.» Bu ranglar arab davlatlariga qarab alohida ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Masalan, Livan bayrog'ida qizil rang Usmoniy imperiyasiga qarshi kurashgan shahidlarning qonini anglatadi. Iordaniya bayrog'ida esa bu rang Hokimlar sulolasi ((الاشميين))ning ramzidir. Shuningdek, ranglarning ohang va turli xil tiniqlik darajalarini tasvirlashda til grammatikasi va morfologiyasi farqlanadi.

Tilshunoslikda ranglarning ramziy mazmunini o'rganish katta ahamiyatga ega. O'zbek tilida ranglar turli kontekstlarda qo'llanilib, o'xshatishlar va ma'nolar orqali ramziy anglashuvlarni yaratadi. Masalan, oq yo'l - kishi yo'lga chiqqanda, unga omad, xavfsizlik va sog'lik tilash ma'nosida ishlatiladi. Qora kun - qiyin, og'ir kunlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Yashil chiroq - harakatga ruxsat yoki imkoniyat ochilganini anglatadi, masalan, "biznesda yashil chiroq yonibdi" deganda. Qizil chiroq - to'xtash yoki cheklov mavjudligini bildiradi, ko'pincha xavf yoki ehtiyotkorlik haqida ogohlantirish ma'nosida ishlatiladi. Oq ko'ngil – bu ibora insonning pokiza, samimiy va toza niyatlarini ifodalaydi. "U juda oq ko'ngil odam" deganda mehribon va halol inson nazarda tutiladi. Qora yurak – yomon yoki adolatsiz insonlarga nisbatan qo'llaniladi, masalan, "Bu odam qora yurak ekan". Qora qozon qaynatish – bu ibora oddiy kundalik tirikchilikni, oilani boqish uchun mehnat qilishni anglatadi. Sariq yuz – sariq rang ba'zan kasallik yoki charchoqni ifodalaydi. "Uning yuzi sariq edi" – bu kasal yoki charchaganini ifodalaydi. Moviy tushlar – Orzu-havas va xayollarni ifodalaydi. "Uning moviy tushlari bor edi" deganda, katta orzular nazarda tutiladi. Kulrang hayot – bu ibora zerikarli, qiziqarsiz hayotni ifodalaydi. "Uning hayoti kulrang edi" deganda hayotda zavq yo'qligi nazarda tutiladi. Bu kabi ranglar turli xil his-tuyg'ular va vaziyatlarni ifodalashda qo'llanilib, o'zbek tilini yanada boyitadi va xalq orasida turli ko'rinishlarda ishlatiladi.

Arab tilida ham ranglarga asoslangan iboralar ko‘p bo‘lib, ular turli ma’nolar va his-tuyg‘ularni ifodalashda ishlatiladi. Masalan: Bayda’ al-safha – (بيضاء الصفحة) “Oq sahifa” degan ma’noni anglatadi va poklik yoki yaxshi obro‘ni bildiradi. Bu ibora halol yoki begunoh odam haqida ishlatiladi. Yavm aswad – (يوم أسود) “Qora kun” degani va juda yomon yoki qayg‘uli kunni anglatadi. Bu ibora og‘ir va qayg‘uli vaziyatlarda ishlatiladi. Al-qalb al-akhḍar – (القلب الأخضر) “Yashil yurak” degan ma’noni anglatadi va yosh yoki umidga to‘la, hayotga mehrli odamni ifodalaydi. Al-vaḥḥājah al-ḥamrā’ – (الوهجة الحمراء) “Qizil ogohlantirish” yoki xavf mavjudligini bildiruvchi belgi sifatida qo‘llaniladi. Bu ibora qizil chiroqqa o‘xshab ogohlantirish va ehtiyot bo‘lish zarurligini anglatadi. Ra’s al-ḍarb al-azraq – (رأس الضرب الأزرق) “Ko‘k zarba” ma’nosini anglatadi va kutilmagan yoki og‘ir zarbani ifodalaydi. As-safha as-sawdā’ – (الصفحة السوداء) “Qora sahifa” deb atalib, inson hayotidagi yomon davr yoki fojiali voqealarni ifodalaydi. Yavm al-akhḍar – (يوم الأخضر) “Yashil kun” deb, hayotdagi umidli, yaxshilik keltiradigan davr yoki kunni ifodalaydi. Al-ghayrah al-ḥamrā’ – (الغيرة الحمراء) “Qizil rashk” yoki kuchli hasadni anglatadi. Qizil rang bu yerda rashk va his-hayajonni kuchli ifodalash uchun ishlatiladi. Arab tilidagi bunday iboralar turli ranglar orqali chuqur ma’nolarni ifodalaydi va ko‘pincha his-tuyg‘ularni yanada ta’sirli ifodalash uchun qo‘llaniladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ranglar olamning lisoniy manzaralarini shakllantirishda katta rol o‘ynaydi, zero, turli lingvomadaniy jamoalarda har bir rang ma’lum assotsatsiyalar, u yoki bu rangga oid rangga oid tasavvurlar mavjud deb hisoblanadi. Ranglar va ularning ramziy ma’no-mohiyatidan bahs yuritish oson emas, albatta. Chunki ranglar u yoki bu xalqning uni qurshab turgan olam, adabiyot va san’atga doir qadimiy qarashlari bilangina emas, balki kosmogonik, mifologik, diniy-ilohiy tushuncha va tasavvurlari bilan ham bog‘lanib ketgan. Shuningdek, odamlarning dunyoqarashi, yashash sharoitlari, diniy hayot yo‘llarining o‘zgarishi bilan ranglarga munosabat, rangdan ko‘zlangan maqsadlar ham o‘zgarib, ba’zan butunlay yangilanib borgan. madaniyatlararo munosabatlarda ranglarning ahamiyati katta bo‘lib, turlicha farqlarga ega. Bir madaniyatdagi rangning lingvokulturologik ma’nosi boshqa madaniyatda umuman boshqa ramziy ma’noni ifodalaydi. Har bir rang har bir millat madaniyatida o‘ziga xos lingvokulturologik xususiyatga ega. Masalan, birgina aza marosimida yevropaliklar qora, osiyoliklar ba’zan yashil, ba’zan ko‘k, xitoy, yapon va koreys madaniyatlarida esa oq rangli kiyimlar kiyishadi. Mana shuning o‘zida madaniyatlardagi farqlarni ko‘rishimiz mumkin. Bu farqlar biror millatning tarixidan, urf-odatlaridan, milliy mentalitetidan va boshqa ko‘pgina sabablaridan kelib chiqadi. Arab va o‘zbek tillarida rang-tus bildiruvchi leksemalar har ikki tilning leksikasida muhim o‘rin egallaydi va madaniy jihatdan ahamiyatli hisoblanadi. Bu tillar o‘rtasidagi rang nomlarining tahlili ranglar orqali madaniy meros va milliy o‘ziga xosliklarni aks ettirishini ko‘rsatadi. Rang nomlari faqatgina lingvistik birlik bo‘lib qolmasdan, xalqning tarixi, falsafasi va estetik qarashlarini ham ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Boqiyeva G., Qurbonova M., Yunusova Z., Abuzalova M. (2009). Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent.
2. Ibrohimov N. (2009) Arab tili grammatikasi. Namangan.
3. Hasanov M. (2019) Arab tili. Toshkent.
4. Astanova G. (2023) Arab tilidan boshlang‘ich kurs. Buxoro.
5. O‘tanova S. (2006) Alisher Navoiy lirikasida sariq rang semantikasi. *O‘zbek tili va adabiyoti*, 5, 50-52.